

Er samfunnsforskerne nyttige?

Gjør samfunnsforskerne nytte for seg? Hvordan måle og vurdere det? Forskningsrådet viser svak forståelse for forskningens rolle.

Kristin.Asdal@tik.uio.no. Publisert i Dagens Næringsliv, 09.02.17

De fleste forskere ønsker å være nyttige for samfunnet. Det er bra, for kravet til å ha betydning for det samfunnet du er en del av, stilles stadig skarpere. Et uttrykk som er blitt vanlig å bruke for å si noe om dette er det engelske «impact». Uttrykket kan forklares som at noe kommer «into forcible contact with another object». Det handler altså om direkte, påviselig, kontakt mellom forskning og det samfunnet forskningen skal virke i. I forbindelse med en nær forestående evaluering av samfunnsforskningen, blir vi som er forskere bedt om å skrive «impact-stories». Kravet er å påvise en slik direkte forbindelse mellom egen eller kollegaers forskning og politikk eller samfunnsendring. Å gjøre dette kan være en morsom øvelse. Hvordan har forskningen min egentlig betydning - om noen? Men som oppfølging til øvelsen bør vi spørre – både oss selv og forskningsrådet: Er det slik vi *ønsker* at forskning skal ha betydning? Hvilke idealer hviler en slik måte å måle forbindelsen mellom forskning og samfunn på? Ja, går de kanskje kanskje på tvers av idealer vi ellers holder høyt og verdsetter nettopp når det gjelder forholdet mellom vitenskap og politikk?

La meg belyse dette gjennom et eksempel som mange vil kjenne: Brochmann-utvalget har nettopp levert sin innstilling. Utvalget er navngitt etter nettopp en samfunnsforsker, Grethe Brochmann som har ledet utvalget og gitt sine anbefalinger. Også andre samfunnsforskere var med. Asle Toje var i et for han viktig spørsmål ikke enig med flertallet, og tok dissens. Uenigheten har vi andre kunnet lese om i avisene. Jeg vet ikke om Toje eller Brochmann har skrevet noen impact stories. Men hadde de forsøkt ville de, om de skulle fulgt retningslinjene, forstått at de dessverre ikke oppfyller kravene til «impact». Kravet innebærer nemlig at du må kunne spore en direkte sammenheng mellom din egen forskning og en påfølgende endring i politikk eller samfunn. For det første er det jo altfor tidlig å si om det er Grete Brochmann eller Toje som vinner frem (om noen av dem), altså at det *blir* noen politikkendring som følge av deres innstilling. For det andre, selv om det åpenbart har vært uenighet i komiteen, så kan det faktisk hende at Brochmann eller Toje har endret oppfatning om viktige spørsmål de har forsket på underveis i arbeidet. Det kan være at de i møte med andres argumenter og gode utvalgsdiskusjoner har endret sitt ståsted på viktige måter. Da er det ikke lenger noen slik påkrevet direkte forbindelse mellom egen forskning og påfølgende endring. For det tredje, så kan det hende deres forslag til politikkendringer er fullstendig urealistiske. Hva om de ble oppfattet som radikale revolusjonære og hadde forslag til endringer som aldri ville bli vedtatt, men bare skapt en betydelig samfunnsdebatt? Noen direkte forbindelse mellom egen forskning og politikkendring ville det da ikke bli snakk om. Ja, med et altfor radikalt ståsted som flertallet ikke vil være enig i, kan du faktisk bare glemme å skrive din impact story. Du passer ikke inn. Men er du *unyttig* av den grunn?

Jeg tror de fleste vil være enige i det urimelige å måle samfunnsforskningen nytte gjennom et begrep om impact som gjør at den typen arbeid Brochmann, Toje og andre samfunnsforsker gjør for og i samfunnet gjennom offentlige råd og utvalg, ikke passer inn. Men problemet er større og prinsipielt viktigere enn som så. Problemet er at impact-begrepet hviler på et ideal om at det skal gå en direkte linje mellom din forskning og det som skal bli til politikk. Det bør ikke være idealet. Tvert i mot bør idealet være at din forskning kan bli diskutert og vurdert sammen med andres og der ditt ståsted kan endre seg i møte med gode innsikter og andres argumenter. Det har vært og er en vesentlig side ved forskningens nytte - i bred forstand. Dessuten har ikke forskningen nytte først og fremst gjennom direkte samfunnsendring. Den påvirker indirekte gjennom at den gir innsikt, beveger oss til å tenke, diskutere, opplyse og kritisere. Slik er den dannende og samfunnsformende. Den direkte påvisningen

som kreves gjennom impact stories hviler på et forenklet og egentlig ganske fordummende vitenskapsideal. Dessverre. Men heldigvis er disse impact-storiene fortsatt bare på eksperimentstadiet. Kanskje kan jeg vise meg nyttig ved å få dem endret, eller fjernet, med en gang.